

บทความวิจัย

มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการอนุรักษ์
และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม
กรณีศึกษา การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

Legal Measures for the Promotion of Conservation
and Protection of Expression on the Folk tales

จิตรดารมย์ รัตนวุฒิ¹

บทคัดย่อ

มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ความเป็นชนชาติที่มีความผูกพันเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งปรากฏในรูปแบบต่างๆ ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยจำแนกออกได้เป็นหลากหลายรูปแบบ ทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ หรือภูมิปัญญาไทย การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชุมชนท้องถิ่นอันควรส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองไว้เป็นมรดกตกทอดยังชนรุ่นหลังต่อไป

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เป็นกฎหมาย ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เอกสารการประชุมอบรม รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับการแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านใน

¹ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัย เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Legal measures for the promotion preservation and protection of Expression of Folklore), พจนอดพนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2556

เขตพื้นที่ภาคใต้ วิเคราะห์เพื่อหามาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งตระกูล ผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมประเภทโนราห์ รวมถึงประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

ผลการวิเคราะห์พบว่า มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมสามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นรูปแบบโดยทั่วไปและรูปแบบที่มีสภาพบังคับเด็ดขาด แต่จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่ามีลักษณะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอันเป็นรูปแบบทั่วไป แต่ไม่ปรากฏมาตรการบังคับเด็ดขาดในการส่งเสริม อนุรักษ์ หรือคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ อาจจัดกลุ่มกฎหมายได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) การกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะเรื่อง และ 3) การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดภาระหน้าที่และบทบาทผ่านกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสภาองค์กรชุมชนตำบล แต่กฎหมายมีลักษณะเป็นการส่งเสริมซึ่งขาดสภาพบังคับที่ชัดเจน ทำให้มาตรการทางกฎหมายไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านและประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานหลักในการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

การวิจัยจึงเสนอแนะให้ชุมชนท้องถิ่นที่มีมรดกทางวัฒนธรรมและการแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 แล้วให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีพื้นที่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนตำบลหรือด้านอื่น โดยการตกลงระหว่างกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน) เพื่อให้การ

ส่งเสริม อนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมเป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย

คำสำคัญ : มรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน, การส่งเสริม, การอนุรักษ์, การคุ้มครอง, องค์การชุมชน, องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น, กฎหมาย

Abstract

Cultural heritage is a unique ethnicity, it attaches the way of life in local communities which appear in various forms both tangible cultural heritage and intangible cultural heritage. It is also classified into several forms such as local arts and culture, the body of knowledge about nature or the Thai wisdom. The expression of folk art and culture is one of the cultural heritage of the local community which should be conserved and protected as a legacy to the next generation by collecting legal documents, textbooks, research papers, thesis, journals, internet information, documents from meetings and training including documents related to the promotion, conservation and protection of cultural heritage, focusing on the expression of folk arts and culture in the South, and analyzed to find legal measures in order to promote the conservation and protection of the cultural heritage. Moreover, there was a collection of data from the sample group such as the successors to the cultural heritage of shadow puppets and Manora (classical Thai dance) including the people involved with the folk cultural heritage to find the guideline of community participation in promoting the conservation and protection of the cultural heritage.

The results showed that the legal measures to promote conservation and protection of the cultural heritage can be performed as a general and strictly prohibited patterns. But due to

the study of Thai legal measures from the past to present found that it is a traditional practice in general. However, there is no mandatory measures to promote the conservation or protection of the cultural heritage. The law may be grouped into 3 major groups: 1) Defining the powers and duties of the local governments; 2) Protection of specific cultural heritage and 3) Protection of cultural heritage, especially, the assignment of duties and roles through the law of the establishment of the local government organizations and the council of sub-districts' community organizations, but the law is characterized as a promotion which lacks of clear enforcement that making the legal measures not in the same direction, as a result, the cultural successors and public stakeholders in the community demand the government agencies as the main authorities in promoting the conservation and protection of the local cultural heritage.

This research suggested to the local communities which have a rich cultural heritage and the expression of folk arts and culture should establish the council of sub-district's community organization in accordance to the sub-district's community organization councils Act B.E. 2551. Then, the local governments will involve in subsidiary of the operating expenses of the council of sub-district's community organization or others by the arrangement between the department of Local Administration and the Community Development Institute to promote the conservation and protection of the cultural heritage in accordance with the legal intentions.

Keywords: Folk Heritage, Promotion, Conservation, Protection, Community Organization, Local Government Organization, Law

1. บทนำ (Introduction)

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน โดยเกิดจากการรับรู้และเรียนรู้จากสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมของตนหรือสังคมอื่น เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเจริญก้าวหน้าของคนในสังคม ซึ่งทุกประเทศทุกสังคมย่อมต้องมีวัฒนธรรมของตน การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชุมชนท้องถิ่นที่ควรส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดยังชนรุ่นหลังต่อไป

มรดกทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติบ้านเมือง ซึ่งสมควรที่จะช่วยกันดูแลรักษาไว้ให้เป็นมรดกของคนในชาติ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์และให้คนในโลกได้ชื่นชม คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่อยู่ที่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้วย โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับชุมชนในแง่ของจิตใจและจิตวิญญาณ ลักษณะสำคัญของสิ่งซึ่งสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม คือ ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ หรือศิลปะ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนและสังคมที่ได้มีการสืบทอดกันมา หรือมีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้ หรือมีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหรือท้องถิ่น และหากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปในที่สุด สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อนุสาวรีย์ เครื่องแต่งกาย ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) หมายถึง ความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นสากลและของท้องถิ่น ซึ่งถูกสร้างขึ้นและถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นไม่ว่า

ด้วยวาจาหรือวิธีการอื่นใดผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการสั่งสมความรู้และประยุกต์ใช้ เช่น มุขปาฐะ การแสดงออก ภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ความรู้ และการปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ฝีมือช่าง แนวประเพณี เป็นต้น มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ยังเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และถูกสร้างใหม่อยู่เรื่อยๆ โดยชุมชนเพื่อตอบสนองกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและประวัติศาสตร์ ช่วยให้ชุมชนมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง

ศิลปวัฒนธรรม หมายความว่า งานสร้างสรรค์ของกลุ่มคนในชุมชนบนพื้นฐานทางวัฒนธรรม และสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม โดยสะท้อนความคิดและความคาดหวังของชุมชนนั้น ด้วยเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม มาตรฐานและคุณค่าของชุมชน ทั้งนี้ อาจแสดงออกโดยทางเสียง การเลียน หรือโดยวิธีอื่นๆ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง โดยจัดอยู่ในลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น และรวมถึงงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีการสืบทอดและพัฒนาจากอนุชนรุ่นก่อนสู่รุ่นปัจจุบัน การแสดงพื้นบ้านภาคใต้ที่ได้รับความนิยมสูงสุดนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีเพียง 2 อย่าง คือ หนังตะลุงกับมโนราห์ โดยเฉพาะมโนราห์นั้นยอมรับกันว่ามีความเก่าแก่มา²

การส่งเสริม คือ การสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง การเผยแพร่และการแลกเปลี่ยนแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

การอนุรักษ์ คือ การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างองค์ความรู้ความภูมิใจในชุมชนและท้องถิ่นด้วย

การคุ้มครอง คือ การป้องกันมิให้บุคคลอื่นนอกชุมชนท้องถิ่นนำมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ทางการค้า หรือแสวงหารายได้ หรือเพื่อผลประโยชน์อื่นใด

² พิตยา บุขรรัตน์ และคณะ, “การพัฒนาหนังตะลุงและโนราในฐานะสื่อพื้นบ้านบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”, รายงานการวิจัย, 2551, หน้า 39.

มาตรการทางกฎหมายของไทยเกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมอาจจัดกลุ่มกฎหมายดังกล่าวได้เป็น 3 กลุ่ม³ คือ 1) กฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กร เช่น กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ กฎหมายจัดตั้งมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 2) กฎหมายที่มีผลเป็นการคุ้มครองวัฒนธรรมเฉพาะเรื่อง เช่น พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ 3) กฎหมายที่ว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติส่งเสริมศิลปกรรมสมัย พ.ศ. 2551 เป็นต้น

กฎหมายได้บัญญัติให้องค์กรชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ ในลักษณะของการขอความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรชุมชน ทั้งนี้ กฎหมายไม่ได้กำหนดมาตรการบังคับหรือผลของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไว้ จึงทำให้มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมขาดความเป็นเอกภาพและไม่เป็นไปแนวทางเดียวกัน

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันได้เกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้ที่เคยได้รับความนิยมอย่างสูง คือหนังตะลุงและมโนราห์ ที่มีความเป็นมาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของชุมชน แม้บทบาทหน้าที่ของหนังตะลุงและมโนราห์ที่มีต่อชาวบ้านในปัจจุบันจะลดน้อยลงไปจากอดีต แต่หนังตะลุงและมโนราห์ก็ยังคงมีบทบาทหน้าที่ทั้งในฐานะที่เป็นมหรสพหรือสื่อบันเทิงเพื่อความบันเทิงและผู้ประกอบ

³ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และมูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, “เอกสารประกอบการสัมมนารับฟังความคิดเห็น ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. ...”, หน้า 7-8

พิธีกรรมในฐานะมรดก มีบทบาทหน้าที่สร้างความบันเทิงใจ บทบาทในการสร้างสรรค์วรรณกรรม บทบาทในการเป็นครูสอนภาษา บทบาทในการเป็นเครื่องสื่อสารชาวบ้าน บทบาทในการเป็นสื่อประสานความสัมพันธ์ทางสังคม หนึ่งตระกูลและมโนราห์จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นบ่อเกิดแห่งนวัตกรรมและงานสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบัน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้อันเป็นผลมาจากการใช้ทักษะ ความชำนาญ และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นในการเรียนรู้และแก้ปัญหา ซึ่งได้สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกคนหนึ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่สร้างคุณูปการต่อชุมชน สังคม และประเทศนั้นๆ

บทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะองค์กรหลักของชุมชนท้องถิ่นนั้น จึงเป็นการศึกษาถึงแนวทางในการให้ความคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น อันถือเป็นช่องทางหนึ่งในการส่งเสริม อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอนุชนรุ่นหลัง เพื่อการถ่ายทอดและการพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่น

สำหรับมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม สามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นรูปแบบโดยทั่วไปและรูปแบบที่มีสภาพบังคับเด็ดขาด โดยมาตรการทางกฎหมายในทางทฤษฎีแล้วถือเป็นมาตรการบังคับที่เด็ดขาด มีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลทุกภาคส่วน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมโดยอาศัยช่องทางของกฎหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางสำหรับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษารูปแบบที่มีสภาพบังคับเด็ดขาด วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงสิทธิและหน้าที่ของชุมชนในการส่งเสริม อนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมในการแสดงออกศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน 2) เพื่อศึกษากฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรภาครัฐสำหรับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองเกี่ยวกับการแสดงออกศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน 3) เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการ

คุ้มครองเกี่ยวกับการแสดงออกศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และ 4) เพื่อกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองเกี่ยวกับการแสดงออกศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางหรือมาตรการทางกฎหมายสำหรับส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองเกี่ยวกับการแสดงออกศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยขอบเขตการศึกษานี้ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎหมายจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางและมาตรการทางกฎหมาย ในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมของการแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน 2) การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อหาค่าความถี่และอภิปรายกลุ่มตัวอย่าง ด้วยตั้งสมมติฐานการวิจัยว่า กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรชุมชนมีหน้าที่หรือภารกิจในการส่งเสริม สนับสนุน หรือทำนุบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น แต่องค์กรที่เกี่ยวข้องดังกล่าวยังไม่ได้ดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องออกข้อบัญญัติหรือข้อบังคับสำหรับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

2. วิธีวิจัย (Methodology)

การวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ศึกษาเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกฎหมาย ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งเอกสารการประชุมอบรม รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแล้ววิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความถี่ ร้อยละเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา ความ โดยคำนึงถึงกรอบแนวคิดและสมมติฐานการวิจัย นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์และแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลและนำผลการวิจัยเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม ศึกษากรณีการแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้าน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. ผลการวิจัย (Results)

การวิจัยนี้ทำให้ได้มาซึ่งแนวทางดังนี้

3.1 มาตรการโดยองค์กรชุมชนและองค์กรภาครัฐ

มาตรการทางกฎหมายโดยสภาองค์กรชุมชน

โดยเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ต้องการให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงเห็นสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกฎหมายบัญญัติครอบคลุมตั้งแต่ ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนดั้งเดิม ผู้นำชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภายใต้อำนาจและหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นการรวมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ได้จัดแจ้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ไม่ว่าประชาชนจะจัดตั้งกันขึ้นเอง หรือโดยการแนะนำหรือสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 มาตรา 22 (1) บัญญัติให้สภาองค์กรชุมชนมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ ดังนั้น การส่งเสริม การอนุรักษ์ หรือ

การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นจึงสามารถทำได้ผ่านชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม หรือสภาองค์กรตำบลซึ่งได้จดทะเบียนไว้ ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว โดยการกำหนดให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนที่ต้องการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรม อันดีของชุมชนและของชาติ เช่น การแสดงหนังตะลุง การแสดงมโนราห์ การขับร้องเพลงบอก การขับร้องเพลงนา การแสดงรองเงิ้ง การแสดงลิเกฮูลู หรือ การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอื่น พระราชบัญญัติดังกล่าวยังกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนงบประมาณหรือค่าใช้จ่ายด้วย สำหรับเงินอุดหนุน ในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรม อันดีของชุมชนและของชาตินั้น มาตรา 23 บัญญัติให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐส่งเสริม สนับสนุนและให้ความร่วมมือ รวมตลอดทั้งชี้แจงทำความเข้าใจแก่สภาองค์กรชุมชนตำบลและชุมชนทุกประเภทตามที่ร้องขอ เห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดบทบาทให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนและให้ความรู้แก่องค์กรชุมชน นอกจากนี้ มาตรา 23 วรรคสองยังกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สภาองค์กรชุมชนตำบลอยู่ในเขตอาจให้การอุดหนุน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเงินอุดหนุนทั่วไป ตามที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนด อันมีลักษณะเป็นมาตรการทั่วไป ซึ่งไม่มีสภาพบังคับ ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นแต่ละแห่งว่าจะส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความร่วมมือกับองค์กรชุมชนมากน้อยเพียงใด หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นควรอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของ สภาองค์กรชุมชนตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอาจตั้งเป็นงบประมาณ รายจ่ายประจำปีในหมวดอุดหนุนทั่วไปได้ แต่ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้ความตกลง ระหว่างกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นหรือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ด้วย

มาตรการทางกฎหมายโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67 (8) บัญญัติให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสำหรับบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 50 (8) บัญญัติให้เทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาลในการบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2543 45 (7) ทวิ บัญญัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัดบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ภายใต้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 ซึ่งได้กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีหน้าที่หลักในการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม แขนงรัฐบาลส่วนกลาง รวมถึงบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ถือเป็นบทบาทหนึ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถถึงความได้เปรียบของความ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือเป็นการนำมรดกทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือในชุมชนมาพัฒนา ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มเป็นแหล่ง สร้างรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นได้ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้ ที่เคยได้รับความนิยมอย่างหนึ่งตะลุงและมโนราห์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรที่จะมีมาตรการในการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้มีการสืบสานภูมิปัญญาเหล่านี้ให้คงอยู่สืบไป

การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิด เครือข่ายการสืบสานและพัฒนาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ให้

มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง การเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง การให้มีแหล่งสำหรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชนนั้นๆ เกิดขึ้น อาจเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น บ้านของผู้ทรงภูมิปัญญา วัด ศาลาของหมู่บ้าน เวทีชาวบ้าน เป็นต้น แต่การส่งเสริมดังกล่าวยังไม่มีกฎหมายหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นใดๆ รองรับ มีเพียงแต่กรอบอำนาจหน้าที่กว้างๆ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นเพียงเท่านั้น จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับกฎหมายในการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ารัฐมีอำนาจและหน้าที่ต้องดำเนินนโยบายทางวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคี และการเรียนรู้ปลูกจิตสำนึก การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ปัจจุบันก็ยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดมาตรการ หรือแนวทางในการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือสังคมในการปกป้องคุ้มครอง หรือบำรุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติโดยตรง ฉะนั้น การส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่นและวัฒนธรรมประจำแต่ละท้องถิ่น รัฐควรที่จะเข้ามาดูแลโดยการจัดหามาตรการในการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงรุก เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม ศึกษาค้นคว้า สืบเคราะห์ข้อมูลประวัติความเป็นมาของสิ่งของสถานที่ วิถีชีวิต ประเพณี หรืออื่นๆ ทั้งในอดีตและร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ การบูรณาการประวัติความเป็นมาของพื้นที่ต่างๆ โดยให้เจ้าของวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วม ถือเป็นการนำวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสร้างสรรค์สินค้าและบริการใหม่ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนไปในตัว เพราะวัฒนธรรมที่เรานั้นได้รับการประยุกต์ต่อยอดให้มีพลวัตร่วมสมัยอยู่ตลอดเวลา โดยทุกฝ่ายควรให้ความร่วมมือกันในการช่วยกันผลักดัน ส่งเสริมให้ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป โดยอาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นหรือเทศบัญญัติให้ครอบคลุม ดังนี้

- (1) จัดทำนโยบายและแผนการคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม
- (2) รวบรวมข้อมูลและจัดทำทะเบียนเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม
- (3) ประกาศมรดกทางวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น หรือระดับบุคคล รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม
- (4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
- (5) เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียน
- (6) ฝึกอบรม และการวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม
- (7) ส่งเสริมและปลูกฝังค่านิยมในการคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมโดยจัดทำเป็นข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมส่งผลต่อการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์ คือการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอันที่จะอนุรักษ์และทำบำรุงศิลปและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีกฎหมายหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นใดๆ รองรับการดำเนินการด้านการอนุรักษ์แหล่งข้อมูลขององค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยไม่ให้อสูญหายไป อย่างไรก็ตามการขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องด้านงบประมาณจากภาครัฐ การไม่มีกลไกทางการบริหารและไม่มีกฎหมาย

รองรับในการดำเนินการเป็นการเฉพาะ ตลอดจนการไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงจึงส่งผลทำให้ขาดแคลนผู้ที่จะทำหน้าที่สืบทอดองค์ความรู้ให้แก่คนรุ่นหลัง เพราะองค์ความรู้บางประเภทเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าทางจิตใจของกลุ่มคนหนึ่งแต่ไม่อาจนำมาสร้างเป็นรายได้ เช่น ศิลปะ นาฏศิลป์พื้นบ้านที่ไม่แพร่หลายในวงกว้าง ผู้คนในชุมชนจึงขาดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ และภาครัฐเองก็ไม่ได้สนับสนุนเรื่องรายได้ให้กับผู้ที่เป็นครุภูมิปัญญาไทยอย่างเป็นรูปธรรมจึงทำให้ขาดแคลนบุคลากรทำหน้าที่ในการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยไปในที่สุด ดังนั้น เพื่อให้การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรมีมาตรการหรือออกข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ครอบคลุม ดังนี้

- (1) กำหนดหน้าที่ของประชาชนในการพิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (2) รับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ
- (3) กำหนดแนวนโยบายให้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (4) กำหนดบทบาทหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ
- (5) จัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีในหมวดเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อเงินอุดหนุนการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรต้องช่วยเหลือในด้านวิชาการและการพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบทางด้านวัฒนธรรม รวมทั้งการฝึกอบรมแก่บุคคลที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม
- (7) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(8) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดหาสถานที่การแสดงหรือนิทรรศการต่างๆ เพื่อการสืบสานและการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม โดยการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นหรือเทศบัญญัติให้ครอบคลุมถึงพันธกิจและหน้าที่ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมข้างต้นเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท มาตรการทางด้านกฎหมายในการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมจึงสามารถดำเนินการได้ทันที

การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

การคุ้มครอง คือ การป้องกันมิให้บุคคลอื่นนอกชุมชนนำมรดกทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ทางการค้า หรือการแสวงหารายได้ หรือเพื่อผลประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม หรือศิลปะพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับรูปแบบในการคุ้มครองนั้นประเทศไทยได้มีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร อันได้แก่ กฎหมายที่มีผลเป็นการคุ้มครองวัฒนธรรมเฉพาะเรื่องและกฎหมายที่ว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง หรือกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยกฎหมายมุ่งให้การคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป แต่จากการศึกษากฎหมายที่ออกมาคุ้มครองนั้นแทบจะไม่ค่อยได้รับความสนใจจากภาคส่วนต่างๆ ของรัฐ หรือไม่ค่อยมีการหยิบยกขึ้นมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของไทยแทบจะสลายหายไปพร้อมกับการพัฒนาก้าวหน้าที่ล้ำยุคของเทคโนโลยี หากประชาชนคนไทยทุกคนยังคงต้องการที่จะให้มีไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม ทุกภาคส่วนควรยื่นมือเข้ามาช่วยกันหาวิธีการในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้สิ่งเหล่านั้นได้อยู่คู่ท้องถิ่นและประเทศของเราสืบไป จากแนวคิดในการพัฒนาทางด้านระบบกฎหมายและนโยบายต่างๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การได้รับความยินยอมล่วงหน้าจากเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่คุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง มีเพียงกฎหมายภายในบางฉบับก็ให้ความคุ้มครองเฉพาะด้านไป ทำให้

การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ครอบคลุมได้ทั้งหมด การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรดำเนินการในรูปข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติ โดยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วมีสิทธิได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมในรูปแบบต่างๆ เช่น

- 1) เงินอุดหนุนจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป
- 2) การช่วยเหลือในด้านวิชาการและการพัฒนาบุคลากรที่รับผิดชอบทางด้านวัฒนธรรม รวมทั้งการฝึกอบรมแก่บุคคลที่สืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- 3) การช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์ทางด้านการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวมถึงสถานที่จัดการแสดงหรือนิทรรศการต่างๆ

มาตรการทางกฎหมายโดยสถาบันอุดมศึกษา

พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาบัญญัติกำหนดหน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายจะต้องมีพันธกิจในการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2540 มาตรา 8 ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา 7 ให้กำหนดภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยดังต่อไปนี้ (1) แสวงหาความจริง เพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. 2535 มาตรา 16 สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจ และหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัย และโดยเฉพาะมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (1) วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ พ.ศ. 2522 มาตรา 31 คณะกรรมการประจำคณะมีอำนาจ และหน้าที่ดังนี้ (3) วางแผนงานของคณะเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้

บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุง และถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปะ และวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาข้างต้นแล้วพบว่า กฎหมายบัญญัติให้สถาบันอุดมศึกษามีพันธกิจในการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากลเช่นเดียวกับการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ สถาบันการศึกษาจึงต้องทำหน้าที่ตามพันธกิจให้ครบตามที่กฎหมายจัดตั้งสถาบันบัญญัติไว้ ข้อที่ควรพิจารณา คือ กฎหมายจัดตั้งสถาบันการศึกษาทุกแห่งบัญญัติกำหนดพันธกิจหรือภาระหน้าที่ไว้ทุกฉบับ เพียงแต่กฎหมายดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติหรือมาตรการบังคับที่ได้เด็ดขาด ทำให้เกิดสถานะที่สถาบันการศึกษามีหน้าที่ต้องปฏิบัติพันธกิจ แต่หากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวก็ไม่ถือเป็นความผิดใดๆ แก่สถาบันการศึกษานั้น ในทางกฎหมายจึงถือว่ากฎหมายจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเป็นกฎหมายที่ขาดสภาพบังคับ อย่างไรก็ตาม เมื่อสถาบันอุดมศึกษามีพันธกิจอยู่ 4 ด้าน คือ สอน วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงควรกำหนดนโยบาย หรือแผนงานที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาจจะจัดทำกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ หรือจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ที่เป็นส่งเสริม อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชน รวมถึงการสนับสนุนทุนวิจัยมรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น

3.2 มาตรการโดยองค์ภาคประชาชน

จากการที่ผู้วิจัยได้ออกแบบสอบถามวิจัย เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา : การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามเกี่ยวกับวิธีการและการได้รับการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่ทางหน่วยงานภาครัฐควรจะต้องจัดให้มีในแต่ละท้องถิ่น โดยวัตถุประสงค์หลักของแบบสอบถาม คือ ต้องการข้อมูลจากผู้ที่สืบทอดและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อมาใช้ร่วมกับการวิเคราะห์ประกอบโครงการวิจัย และ

หามาตรการทางกฎหมายในการที่จะนำมาใช้สำหรับการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป พบว่า

1) ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่นภาคใต้ ที่ผู้สืบทอดมีความต้องการให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือเรื่องจากลำดับมากไปหาน้อย คือ การแสดงหนังตะลุง การแสดงมโนราห์ การขับร้องเพลงบอก การขับร้องเพลงนา การแสดงรองเง็ง การแสดงลิเกฮูลู โดยเฉพาะหนังตะลุงและมโนราห์มีผู้ตอบแบบสอบถามที่ใกล้เคียงกันเห็นควรให้ภาครัฐส่งเสริมมากที่สุด โดยจากแบบสอบถามวิจัยดังกล่าว ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 90 เห็นควรที่จะให้ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนให้มีการส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นสืบไป

2) รูปแบบการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานของรัฐ จัดให้มีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

(1) จัดเวทีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนในการเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน

(2) จัดตั้งกองทุนสนับสนุน หรือเชิญชวนการเข้าร่วมบริจาคจากภาคเอกชนและประชาชน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน

(3) จัดลานวัฒนธรรมให้มีการถ่ายทอด สืบสานวัฒนธรรม โดยการเรียนรู้จากบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ที่ได้สั่งสมความรู้ไว้แก่เยาวชน หรือผู้ต้องการสืบทอด

(4) จัดงานฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีประจำปีให้เป็นที่ยึด

(5) จัดให้มีการประกอบเกียรติคุณแก่บุคคลที่สืบสานวัฒนธรรม และประพุดิตินเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยที่ไม่หวังผลตอบแทน

(6) เป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนสินค้า และบริการทางวัฒนธรรมแก่ผู้สนใจ จากแบบสอบถามวิจัยดังกล่าว ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 90 เห็นควรที่จะให้หน่วยงานของรัฐ เข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุน และจัดให้มีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นและสังคมต่อไป

3) รูปแบบการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

(1) จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน

(2) จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมให้กว้างขวาง

(3) จัดเวทีวัฒนธรรม หรือจัดลานวัฒนธรรมเพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าวัฒนธรรม

(4) สร้างศูนย์วัฒนธรรมร่วมสมัย ส่งเสริมวัฒนธรรมศึกษา โดยหน่วยงานเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ความรู้และร่วมทำกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมแก่สถานศึกษา จากแบบสอบถามวิจัยดังกล่าว ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 90 เห็นควรที่จะให้หน่วยงานของรัฐ เข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุน และจัดให้มีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ จัดเวทีวัฒนธรรมหรือลานวัฒนธรรมเพื่อให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นและสังคมต่อไป

4) รูปแบบการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้สืบทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานของรัฐ จัดให้มีการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

(1) จัดให้มีการจดลิขสิทธิ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

(2) จัดให้มีการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าและเครื่องหมายรับรองแก่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

(3) จัดให้มีการจดสิทธิบัตรต่อศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

(4) ให้ภาครัฐมีมาตรการในการเก็บรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เพื่อเป็นการป้องกันการเปิดเผยภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยไม่ได้รับอนุญาต

(5) ให้ภาครัฐมีการกำหนดมาตรการที่จะเอาผิดแก่ผู้ที่ทำให้อาธารณชนเข้าใจว่าสินค้าใดสินค้านั้นได้ถูกผลิตขึ้นมาจากท้องถิ่นของเราโดยไม่เป็นความจริง

(6) ให้ภาครัฐมีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการปรับปรุง ศึกษา ทดลอง หรือวิจัย จากแบบสอบถามวิจัยดังกล่าว ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 90 เห็นควรที่จะให้หน่วยงานของรัฐ เข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุน และ จัดให้มีการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพราะเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการคุ้มครอง หรือชุมชนอื่นหรือท้องถิ่นอื่นนำไปใช้ ซึ่งอาจ ส่งผลเสียแก่ท้องถิ่นนั้นๆ ได้

4. การอภิปรายผลและสรุป (Discussion and conclusions)

การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมคือการสนับสนุน ให้เกิดการเผยแพร่ หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมดำรง อยู่ต่อไป เช่น

1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และรวบรวม องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีพื้นบ้าน ตลอดจนวัฒนธรรมเผ่าชน และวัฒนธรรมประจำชาติ ทุกสาขาอย่างทั่วถึง

2) ผลิตดารา สื่อการเรียนการสอน เกี่ยวกับงานศิลปะไทยชั้นสูง โบราณราชประเพณีไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ และการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะไทยชั้นสูง

3) ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรม ที่กระตุ้นให้เกิดสุนทรียภาพ จินตนาการและทักษะในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยทุกประเภท รวมทั้งการพัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและ สังคมโลก

5) ส่งเสริม และสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นให้มีอำนาจในการจัดการ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน รวมถึงการเฝ้าระวังมิให้มีการนำเอา ภูมิปัญญา ศิลปะและวัฒนธรรมไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

6) ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม

7) ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในประเทศ และระหว่างประเทศ โดยการใช้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

8) ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์คือการปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม โดนมีวิธีการ ดังนี้

1) ศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่มีการรวบรวมไว้แล้วและยังไม่ได้ศึกษา เพื่อทราบความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อไป หรือการค้นคว้าวิจัย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2) รณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน ตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรม ว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้การรับผิดชอบร่วมกัน ในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานการบริการความรู้ วิชาการและทุนทรัพย์สำหรับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

3) สร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจว่าทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้างฟื้นฟู และการดูแลรักษา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่เป็นสมบัติของชาติ และมีผลโดยตรงของความเป็นอยู่ของทุกคน

4) จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นด้วย

5) การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้ และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

6) การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่า และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

7) การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐาน ในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วย เพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8) การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

9) การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการ

เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวางรวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

10) การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้าน ภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณใน ลักษณะต่างๆ

การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันภาคประชาชนหรือภาคเอกชนมีส่วนในการคุ้มครองมรดกทาง วัฒนธรรมโดยดำเนินการในรูปของ

(1) จัดเวทีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชนใน การเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน

(2) จัดลานวัฒนธรรมให้มีการถ่ายทอด สืบสานวัฒนธรรม โดยการ เรียนรู้จากบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ที่ได้สั่งสมความรู้ไว้แก่เยาวชนหรือ ผู้ต้องการสืบทอด

(3) จัดงานฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีประจำปีให้เป็นที่รู้จัก

(4) จัดให้มีการประกอบเกียรติคุณแก่บุคคลที่สืบสานวัฒนธรรม และ ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยที่ไม่หวังผลตอบแทน

(5) เป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนสินค้า และบริการทางวัฒนธรรม แก่ผู้สนใจ

(6) จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมให้กว้างขวาง

(7) จัดเวทีวัฒนธรรม หรือจัดลานวัฒนธรรมเพื่อให้ประชาชนเห็น คุณค่าวัฒนธรรม

(8) สร้างศูนย์วัฒนธรรมร่วมสมัย จัดส่งเสริมวัฒนธรรมศึกษา โดย หน่วยงานเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ความรู้และร่วมทำกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม แก่สถานศึกษา การดำเนินการดังกล่าวเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของประชาชน ที่เห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเฉพาะรายหรือเฉพาะ กรณีของเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริม การอนุรักษ์

และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ภาครัฐจึงควรเข้ามาสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าวของภาคประชาชน โดยอาจจะทำในรูปให้เงินอุดหนุนผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสภาองค์กรชุมชน หรือการลดหย่อนภาษีท้องถิ่น เป็นต้น

มาตรการทางกฎหมาย

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมนั้น พบว่า มีการบัญญัติกฎหมายไว้หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67(8) บัญญัติให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสำหรับบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 50(8) บัญญัติให้เทศบาลตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาลในการบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2543 45(7) ทวิ บัญญัติให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัดบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น แต่กฎหมายดังกล่าวเป็นการกำหนดอำนาจและหน้าที่ที่ไม่มีสภาพบังคับให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ทำให้มาตรการในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ส่วนกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาซึ่งบัญญัติกำหนดพันธกิจในการสนับสนุนการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาบันการศึกษาจึงมีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริม อนุรักษ์และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม โดยกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในเขตจังหวัด

ภาคใต้โดยเฉพาะอันได้แก่ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2559

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวกับองค์กรชุมชนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดภารกิจไว้ใน มาตรา 21 ให้สภาองค์กรชุมชนตำบล มีภารกิจดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ แต่การดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้นงบประมาณและค่าใช้จ่าย โดยกฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะสนับสนุนงบประมาณประจำปีในหมวดอุดหนุนทั่วไป ซึ่งไม่ใช่บังคับเด็ดขาดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งต้องจัดงบประมาณแก่องค์กรชุมชน ทำให้กฎหมายขาดความแน่นอนในการบังคับใช้

นอกจากนี้ยังกฎหมายที่มีผลเป็นการคุ้มครองวัฒนธรรมเฉพาะเรื่องเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรการคุ้มครองเฉพาะเรื่องตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายนั้น แต่การดำเนินการตามมาตรการของกฎหมายดังกล่าวไม่มีผลเป็นการคุ้มครองศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้วย เช่น มาตรา 8 (2) แห่งพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 มาตรา 22 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2542 มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้น ส่วนกฎหมายที่ว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะอย่างเป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรการในการคุ้มครองหรือส่งเสริมบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งสิ่งนั้นถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติกีฬามวย พ.ศ. 2552 เป็นต้น

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครอง การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า รูปแบบและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับ

คุ้มครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กฎหมายไทยในอดีตจะเป็นลักษณะของการกำหนดธรรมเนียมปฏิบัติมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงหรือคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นยุคของการสร้างบ้านสร้างเมืองให้เจริญรุ่งเรือง และทัดเทียมกับนานาประเทศ จึงมิได้ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมเท่าใดนัก แต่เมื่อเริ่มเกิดกระแสของการอนุรักษ์วัฒนธรรมเกิดขึ้นในสังคมไทย ก็พบว่ามียุทธศาสตร์ของกฎหมายไทยที่ให้ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะมียุทธศาสตร์ของกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นวัฒนธรรมจับต้องได้และวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ กระจายกระจายอยู่ในกฎหมายฉบับต่างๆ เป็นจำนวนมากทำให้รูปแบบและมาตรการของการคุ้มครองค่อนข้างหลากหลาย และขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของกฎหมายนั้นๆ ทั้งที่กำหนดในลักษณะให้เป็นอำนาจหน้าที่ทั่วไประหว่างองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค หรือราชการส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่บัญญัติเป็นการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะบางเรื่องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์หลักของกฎหมายนั้น เช่น การสงวนการประกอบอาชีพ การคุ้มครองผู้บริโภค การผลิตยา การผลิตเครื่องสำอาง หรือหากจะมีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ก็เป็นกฎหมายที่คุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมเฉพาะอย่าง เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย เป็นต้น กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาพบว่ารัฐมีแนวนโยบายในการกำหนดหน้าที่ของประชาชนในการพิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และบทบาทหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

5. ข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ศึกษามาแล้วทั้งหมดทางผู้วิจัยเห็นว่า การวิจัยเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริม การอนุรักษ์ และการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม ศึกษากรณีการแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อันเป็นการศึกษาถึงแนวทางในการให้ความคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นการให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นช่องทางหนึ่งในการอนุรักษ์ไว้ในภูมิปัญญาของอนุชน เพื่อการถ่ายทอดและการพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งวิธีการส่งเสริม การอนุรักษ์และการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมองค์การที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนดังนี้

การส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐบาล

1) กำหนดนิยาม ขอบเขต และเป้าหมายของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมอย่างชัดเจน วัฒนธรรมมีความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางมาก หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรมควรกำหนดนิยาม ขอบเขต และเป้าหมายของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของรัฐให้ชัดเจน รวมทั้งมีการจำแนกประเภทและจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมอย่างชัดเจน เพราะการจัดการวัฒนธรรมแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ รัฐควรจัดลำดับของวัฒนธรรมแต่ละประเภท ที่รัฐควรเข้าไปจัดการหรือสนับสนุนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น โดยการกำหนดหลักเกณฑ์การจำแนก และเลือกสรรวัฒนธรรมที่รัฐควรให้การส่งเสริม และสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากรตามหลักเกณฑ์และลำดับดังกล่าว โดยรัฐต้องสนับสนุนกิจกรรม และผลงานด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งที่มีศักยภาพและไม่มีศักยภาพในการสร้างผลตอบแทนเชิงพาณิชย์ออกจากกัน เพราะรัฐอาจไม่มีความจำเป็นต้องอุดหนุนด้านการเงินกับกิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ ซึ่งสามารถเลี้ยงตัวเองได้ แต่รัฐควรให้การสนับสนุนทางการเงินแก่กิจกรรม และผลงานด้านวัฒนธรรมที่ไม่มีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ รวมถึงสนับสนุนองค์ประกอบของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ในเชิงสังคม เพื่อที่รัฐจะกำหนดแนวทางการส่งเสริมได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพของ

แต่ละองค์ประกอบของแต่ละวัฒนธรรม โดยอาจออกในรูปกฎหมายเฉพาะ หรือ กำหนดแนวนโยบายในการจัดงบประมาณประจำปีในหมวดการอุดหนุนทั่วไป

2) กระจายอำนาจและบทบาทการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของรัฐ

รัฐบาลควรกระจายอำนาจและบทบาทบางส่วนในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ให้แก่หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน หรือองค์กรภาคประชาชนต่างๆ เป็นผู้ดำเนินการมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินงานโดยหน่วยงานรัฐในบางด้านขาดประสิทธิภาพ ไม่สอดคล้องกับลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และ ทำให้งานเชิงวัฒนธรรมขาดความน่าสนใจ ประกอบกับการที่รัฐมีงบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนางานเชิงวัฒนธรรมของท้องถิ่นทั้งหมด รัฐควรกระจายอำนาจการดูแลงานบางส่วน อาทิ พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน หอศิลป์ หอสมุด ฯลฯ ให้จังหวัดและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางการกระจายอำนาจการปกครองและการคลังให้แก่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะทำงานเชิงวัฒนธรรมได้รับงบประมาณจากส่วนท้องถิ่น มากขึ้น นอกจากนี้ รัฐยังอาจร่วมลงทุนกับภาคเอกชน หรือเปิดโอกาสให้ภาค เอกชนเข้ามาร่วมลงทุนในกิจการด้านวัฒนธรรมของรัฐ โดยเฉพาะการให้ภาค เอกชนเข้ามาพัฒนาและบริหารพิพิธภัณฑ์ของรัฐ ซึ่งจะช่วยให้พิพิธภัณฑ์ มีความน่าสนใจ และสามารถดึงดูดประชาชนเข้ามาชมได้มากขึ้น อันเป็นการ เผยแพร่วัฒนธรรมได้กว้างขวางมากขึ้น และเพิ่มรายได้ให้แก่งานพิพิธภัณฑ์มากขึ้น นอกจากนี้ รัฐควรเปลี่ยนบทบาทจากผู้ดำเนินการเอง เป็นผู้สนับสนุนการ ดำเนินการของภาคเอกชนและประชาชน (ยกเว้นงานที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญ สูงมาก) เช่น การสนับสนุนสมาคมของผู้ผลิตสื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่เป็นทางการ ในการเก็บผลงานเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ได้แก่ ภาพยนตร์ ผลงานเพลง และโฆษณา โดยรัฐออกกฎหมายให้ผู้ผลิตส่งต้นฉบับของผลงานทุก ชิ้นไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้น และสนับสนุนงบประมาณบางส่วน เป็นต้น

3) การส่งเสริมศักยภาพหน่วยงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น (1) การ

ได้รับการอบรมพื้นฐานการทำงานด้านวัฒนธรรม กลุ่มคนทำงานด้านวัฒนธรรม จำเป็นต้องได้รับการอบรมเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะพื้นฐานที่จำเป็น

ในการทำงานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการตระหนักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนสามารถใช้ฐานความรู้ความเข้าใจดังกล่าวในการต่อยอดความรู้เดิมและ/หรือถ่ายทอดสู่ทีมงานรุ่นต่อไป ทั้งยังเอื้อต่อการคิดริเริ่มสร้างสรรค์แผนงานหรือโครงการส่งเสริมพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้อย่างมีพลวัต สอดคล้องและเท่าทันกับกระแสวัฒนธรรมโลก (2) การสร้างเครือข่ายเพื่อระดมสรรพกำลังต่างๆ จากภาคีทุกฝ่าย รัฐควรสนับสนุนให้เกิดการสร้างระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงและสามารถสร้างความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนได้อย่างครอบคลุม “ทุกกลุ่ม” อย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถระดมสรรพกำลังและทรัพยากรประเภทต่างๆ ภายใน ท้องถิ่นได้เต็มศักยภาพสูงสุด และเพียงพอต่อการดำเนินโครงการด้านวัฒนธรรมต่างๆ ของท้องถิ่นในระยะยาว (3) การสนับสนุนสื่อเพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น รัฐควรสนับสนุนให้มีสื่อด้านวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยใช้สื่อของรัฐ และจัดสรรช่องทางและเวทีในการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การจัดงานแสดงวัฒนธรรม การจัดสรรคลื่นหรือพื้นที่สื่อฯ หอศิลป์ ห้องแสดงงานทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมสัญจร นิทรรศการสัญจรทางวัฒนธรรม เพื่อให้งานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมีพื้นที่ในการเผยแพร่มากขึ้น (4) การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยรัฐควรกำหนดสัดส่วนงบประมาณสนับสนุนสภาวัฒนธรรมอย่างชัดเจนและเพียงพอต่อการดำเนินงาน ทั้งนี้รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจจะจัดตั้งกองทุนส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยจัดเก็บรายได้จากภาษีเพิ่มขึ้นจากภาคธุรกิจมาสนับสนุนงานของสภาวัฒนธรรม (5) สนับสนุนสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมโดยการจัดซื้อภาครัฐ รัฐควรส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐที่จำเป็นต้องจัดซื้อสินค้าและบริการต่างๆ ให้ความสำคัญกับการจัดซื้อสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรมจากท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเป็นการสนับสนุนผลงานด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ และส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีอิสระในการใช้ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การแต่งกาย ผ้าทอ และอื่นๆ ตามความถนัดของแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่น (6) การผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยการสนับสนุนเงินทุนให้กับภาคเอกชน

เพื่อจัดทำสื่อที่มีคุณภาพสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรม โดยมีหลักเกณฑ์ในการสนับสนุนอย่างชัดเจนและพิจารณาเป็นรายโครงการ และใช้สื่อที่หลากหลายในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภาพยนตร์ ดนตรี ละคร เป็นต้น ทั้งนี้แหล่งที่มาของเงินทุนดังกล่าวควรมาจากการจัดเก็บภาษีรายได้ของสื่ออื่นๆ ที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาหรือส่งเสริมวัฒนธรรม

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของรัฐบาล

การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรม ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมด้านวัฒนธรรมในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยมาก และขาดการจัดระบบ รวมถึงการประชาสัมพันธ์อย่างพอเพียง ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการจัดการวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ดังนั้นรัฐควรมีการศึกษา ประมวล และรวบรวมฐานข้อมูลและสถิติด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยอาจจะจำแนกข้อมูลตามนิยาม ขอบเขต เป้าหมาย และหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว เช่น ค่าใช้จ่ายเชิงวัฒนธรรม การค้าสินค้าเชิงวัฒนธรรม พฤติกรรมด้านวัฒนธรรมการอ่านหนังสือ การชมรายการโทรทัศน์ การฟังวิทยุ การเข้าชมการแสดง ชมพิพิธภัณฑ์ หอจดหมายเหตุ แหล่งโบราณสถาน จำนวน และลักษณะของทรัพยากรทางวัฒนธรรมภายในท้องถิ่น การประเมินมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรม นวัตกรรมที่สร้างสรรค์โดยคนในท้องถิ่น จำนวน ขนาดและประเภทของอุตสาหกรรมวัฒนธรรม การจ้างงานในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เป็นต้น ฐานข้อมูลที่ถูกรวบรวมและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ทันสมัย ครบถ้วน ครอบคลุมข้อมูลที่จำเป็นจะส่งผลดียิ่งต่อการนำไปใช้แก้ไขปัญหา พัฒนา และริเริ่มโครงการทางวัฒนธรรมในลำดับต่อไป ทั้งนี้ อาจเป็นการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่แล้วแต่กระจายกระจายให้มารวมกันอย่างเป็นระบบ หรืออาจเป็นสำรวจข้อมูลใหม่บางส่วนตามความเหมาะสม ในขณะที่รัฐควรจัดให้มีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดมาตรฐานกลางในการจัดเก็บข้อมูล และประสานกับหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละท้องถิ่น ให้เป็นผู้มีส่วนในการจัดเก็บข้อมูล นอกจากนี้ควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายฐานข้อมูลของแต่ละท้องถิ่น เพื่อความสะดวกในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล

การส่งเสริมโดยสถาบันอุดมศึกษา

1) การพัฒนาศักยภาพของวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์ สถาบันอุดมศึกษาควรสนับสนุนกิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งดำเนินการพัฒนากิจกรรมและผลงานด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นและชาติพันธุ์ต่างๆ ให้มีศักยภาพสูงขึ้น โดยการจัดหลักสูตรฝึกอบรม การสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรม และการสร้างความร่วมมือในการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานด้านวัฒนธรรม

2) การพัฒนาสถานภาพของผู้ทำงานเชิงวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษาควรจัดระบบสวัสดิการของผู้สร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม เนื่องจากคนกลุ่มนี้มักเป็นผู้ที่ทำงานโดยอิสระ หรือเป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ซึ่งมักไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ตัวอย่างของมาตรการพัฒนาสถานภาพของผู้ทำงานเชิงวัฒนธรรม อาทิ การสำรวจและรวบรวมฐานข้อมูลกรณีปัญหา การให้รางวัลแก่ผู้ทำงานด้านวัฒนธรรมดีเด่น การจัดตั้งสมาคมวิชาชีพของผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

3) สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น และวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงรุก โดยการจัดตั้ง “ศูนย์วิจัยและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา และวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ในแต่ละจังหวัด” ขึ้น เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม ศึกษาค้นคว้า สังเคราะห์ข้อมูลประวัติความเป็นมาของสิ่งของสถานที่ วิถีชีวิต ประเพณี ทั้งในอดีตและร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ เจาะลึก และบูรณาการประวัติความเป็นมาของพื้นที่ต่างๆ ให้กลายเป็น “ผืนประวัติศาสตร์” เดียว ที่มีความหลากหลายแต่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยให้เจ้าของวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนา อันเป็น “จุดเริ่มต้น” ของการอนุรักษ์ การพัฒนา โดยเฉพาะการเพิ่มมูลค่าในเชิงพาณิชย์และสังคมได้หลากหลายด้านอย่างยั่งยืน

4) การสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยกำหนดเกณฑ์การให้เงิน สนับสนุนการวิจัยที่เน้นการดำเนินงานด้านวิชาการและสร้างสรรค์นวัตกรรม ได้โดยอิสระ รวดเร็ว คล่องตัว มีความต่อเนื่อง และเป็นเอกภาพ จึงนับเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมเชิงรุก ซึ่งเหมาะกับยุคสมัยปัจจุบันที่ นวัตกรรมเป็นหัวใจของกิจกรรมต่างๆ และเป็นการนำวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาสร้างสรรค์สินค้าและบริการใหม่ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน ไปในตัว เพราะวัฒนธรรมที่เราใช้อย่างหลากหลายนั้นได้รับการประยุกต์ต่อยอด ให้มีพลวัตร่วมสมัยอยู่ตลอดเวลา

5) ส่งเสริมวัฒนธรรมศึกษา โดยการสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรม เชิงวัฒนธรรมลงในหลักสูตรการเรียนการสอน และให้สถานศึกษาในแต่ละ ชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริม วัฒนธรรม เช่น การนำครุภูมิปัญญามาให้ความรู้กับนักเรียน การนำผลงานของ ศิลปินไปแสดงในสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้กับนักเรียน และ การจัดแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น

การส่งเสริมและการอนุรักษ์โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) จัดเวทีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เพื่อสร้างโอกาสของประชาชน ในการเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และสร้างช่องทางในการเข้าถึง วัฒนธรรมที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่ประชาชนกลุ่มใหญ่ในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ รวมถึงประชาชนคนกลุ่มน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นของ ตนเองด้วย ที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรม ชุมชน อันจะก่อให้เกิดความองกวมและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของ ประชาชนกลุ่มต่างๆ

2) กำหนดมาตรการจูงใจให้บริจาคเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม รัฐควร ใช้มาตรการทางภาษีเพื่อ จูงใจให้ภาคเอกชนและประชาชนบริจาคเพื่องานด้าน วัฒนธรรมมากขึ้น เช่น การยกเว้นภาษีสำหรับเงินบริจาค การนำไปหักลดหย่อน ภาษีได้ การงดเว้นการเก็บภาษีมรดกหากนำมรดกส่วนหนึ่งไปบริจาคสำหรับ

งานด้านวัฒนธรรม เป็นต้น รวมทั้งการสนับสนุนหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไร หรือมูลนิธิต่างๆ เข้ามามีส่วนในการระดมทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น

3) จัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรชุมชนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 หรือจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

4) มาตรการทางด้านภาษีท้องถิ่น สำหรับการดำเนินการของภาคเอกชนหรือประชาชนที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ด้วยการลดหย่อนภาษีหรือลดเว้นภาษีท้องถิ่น หรือประเมินภาษีท้องถิ่นในอัตราที่ต่ำตามที่กฎหมายบัญญัติให้กระทำได้

การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและประเทศ การสืบทอดวัฒนธรรม การให้ความเคารพในการสืบทอด และความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมจึงต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ปัจจุบัน แต่เนื่องจากปัจจุบันการสืบทอดวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องยั่งยืนเริ่มเสื่อมคลายลงไป ทำให้หลักการการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมเริ่มไม่สอดคล้องกับกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าปัจจุบันจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้บัญญัติคุ้มครองวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ หรือพิพิธภัณฑสถาน แต่กฎหมายที่กล่าวมาก็ยังไม่ครอบคลุมการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทั้งองค์การยูเนสโกและองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องได้มีการผลักดันกฎหมายขึ้นเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม หรือคุ้มครองการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงควรมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศให้ครอบคลุมการคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อเป็นการก่อให้เกิดรายได้ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม หรือการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมของแต่ละ

ชาติพันธุ์และผลงานทางวัฒนธรรมตามกฎหมายลิขสิทธิ์ รวมทั้งการจัดระบบคุ้มครองสิทธิในผลงานการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรมประเภทต่างๆ เช่น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมประจำแต่ละชาติพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งควรเป็นระบบที่มีต้นทุนในการจดทะเบียนต่ำ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถรับการคุ้มครองได้อย่างทั่วถึง ที่สำคัญถือเป็นการอนุรักษ์ พื้นฟู คุ้มครอง และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีผลในการปฏิบัติและดำเนินการซึ่งเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพจึงควรที่จะต้องตราพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องโดยตรง

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรมร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย. “เอกสารประกอบ
การสัมมนาปรับปรุงความคิดเห็นร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองและ
ส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.”, หน้า 7-8
- พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2522.
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537
- พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540
- พิทยา บุชรารัตน์ และคณะ. (2551). “การพัฒนาหนังสือและโนราในฐานะ
สื่อพื้นบ้านบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” รายงานการวิจัย.